

Hur kan vindkraft vara till nytta för kommun och lokalsamhälle?

Rapport från seminariet Byavind III i Kosta den 15-16 oktober 2009

Vindkraften kan bli en ny typ av föreningsrörelse, som drivs affärsmässigt, för en ökad lokal produktion av energi, som kontrolleras lokalt. Tillsätt lokala utvecklingsgrupper för att utveckla dessa möjligheter. Det var ett av förslagen som deltagarna på seminariet Byavind III kom fram till efter två dagars intensiva och konstruktiva diskussioner.

Vindkraftsutbyggnaden har till slut satt ordentlig fart även i Sverige, och vindkraftverken växer som svampar ur jorden. Småland har än så länge få anläggningar i drift men många stora projekt planeras eller tillståndsprövas.

Vad får en utbyggnad av vindkraft för konsekvenser för landsbygden, kommuner och lokalsamhällen? Gynnar vindkraften den lokala ekonomin, på kort och lång sikt, eller kommer pengarna som vindkraften genererar att blåsa iväg någon annanstans? Kan vindkraften ägas och drivas lokalt, inom lant- och skogsbruk, så att den blir till nytta för bygden?

Det var temat för seminariet **Byavind III**, med fokus på **vindkraft på lantbruk**. Det första Byavind-seminariet hölls i Piteå i april, med fokus på **bygdepeng**, det andra hölls i Söderhamn i mitten av september, med fokus på **kooperativ vindkraft**. Seminarierna är en del av *Nätverket för Vindbruks verksamhet*.

Studiebesök vid vindkraftverk i Hageskruv

Programmet tjuvstartade med ett studiebesök i Hageskruv, ett par mil från Kosta, strax öster om Lenhovda.

Detta vindkraftverk, ett Enercon E-53 på 800 kW, står på en liten höjd mitt ute i skogen. Navhöjden är 73 meter, så rotorn befinner sig en bra bit över trädkronorna.

- Vi köpte verket redan hösten 2006, berättar Jan Bladh, en av de tre ägarna. Bygglovets söktes 2007 och i februari 2008 var alla tillstånden klara. Verket installerades i maj 2008 och har nu varit i drift i drygt ett år. Det producerar ca 1 300 000 kWh/år, vilket är förväntat för ett vindkraftverk omgivet av skog.

Vindkraftverket kostade 8,5 miljoner, sedan tillkom kostnader för fundament, som gick på en halv miljon, väg och framför allt elanslutningen.

– Det kostade över en miljon, vilket var alldeles för dyrt, tycker Jan Bladh, som driver en kabelfabrik i Alstermo någon mil härifrån. Jag vet ju vad kablar kostar, liksom kostnaden att gräva ner kabel, så det borde ha räckt med 350 000 kronor. Men tack vare en mycket bra finansiering, med låg ränta, har detta verk visat sig vara en bra affär.

Elen säljs till Kalmar Energi, som gärna vill erbjuda sina kunder el från vindkraft. Företaget Amokabel har också köpt ett vindkraftverk, fast det står på Listerlandet i Blekinge. Företaget har det senaste året också köpt tre mindre vattenkraftverk i Småland. Företagets kraftverk producerar tillsammans 6,3 GWh/år. Den företagsekonomiska baktanken med att äga egna kraftverk är att säkra det framtida elpriset, förklarar han, men det är ju också en kapitalplacering.

Jan Bladh visar hur vindkraftverket fungerar för Thore Vranå, en annan företagare från trakten, som planerar att följa Amokabels exempel och skaffa ett vindkraftverk till sitt sågverk i Herråkra. Enercon vill inte ha reklam på sina verk, men Jan och hans kolleger målade på dekalen för sitt företag på natten, innan tornet skulle monteras, berättar han glatt.

Småland hoppas på vindkraft

Själva seminariet ägde rum på det alldeles nybyggda Kosta Boda Art Hotel.

Monica Widnemark, kommunalråd i Lessebo kommun, hälsade deltagarna välkomna till kommunen, och berättade sedan den spännande historien om hur detta nya designhotell, Kosta Boda Art Hotel, som invigdes sommaren 2009, kommit till. Kommunen är en stor delägare i hotellet, och de politiska besluten gick smidigt och snabbt, och redan några månader efter invigningen står det klart att hotellet blivit en succéartad satsning.

Lena Karlsson, kommunstyrelsens ordförande i grannkommunen Uppvidinge kommun, tog vid och berättade att Uppvidinge är en stor kommun, 1200 km², men med inte fler än 9500 invånare. Där finns med andra ord bra förutsättningar att få plats med en hel del vindkraft.

Kommunen har jobbat aktivt med vindkraft sedan 2006, då den nya vindkarteringen blev klar, som visade att det kunde blåsa rätt bra även på småländska höglandet. Varför ska vi ha vindkraft i Uppvidinge? På den retoriska frågan svarade Lena Karlsson att det är positivt både för kommunen, och för skogsägarna. Det kan ge nya jobb.

Kommunen har fått in väldigt många ansökningar från olika företag som vill bygga vindkraft, ansökningar för över 400 vindkraftverk! Att just Uppvidinge är intressant förstår man vid en första blick på vindresurskartan över länet; Uppvidinge är rödast, där blåser det bäst. Kommunen har tagit fram en vindkraftsplan, som det snart är dags att fastställa när alla samråd och politiska diskussioner är klara.

Inez Abrahamsson från *Hela Sverige ska Leva*, och moderator för seminariet, tog sedan över och introducerade programmet och de olika föredragshållarna.

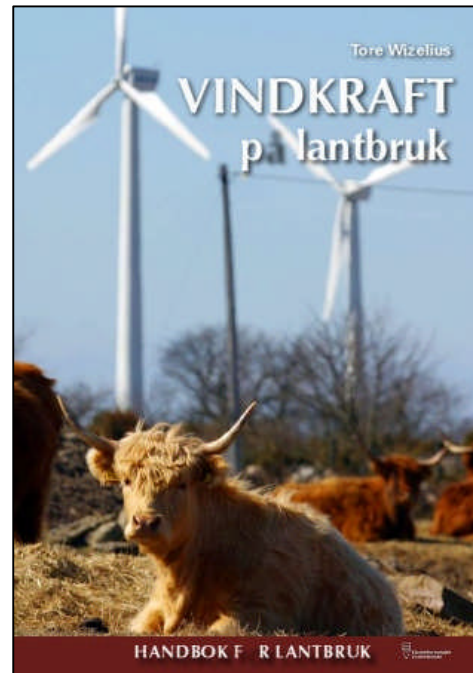
Vindkraft för lokal nytta

Cecilia Andersson från *Hela Sverige ska Leva* redogjorde sedan för hur denna organisation, som ska ta tillvara glesbygdsbefolkningens intressen, ställer sig till vindkraft. Inställningen är positiv, men det förutsätter att vindkraften ger lokal nytta, att en del av intäkterna återförs till den bygd där vindkraftsparker byggs, förklarade hon, och konstaterade att detta också har bekräftats av årets nobelpristagare i ekonomi, Elinor Ostrom, som visat att självförvaltning av naturresurser bara fungerar om brukarna är delaktiga i att både bestämma reglerna och i att se till att de efterlevs. Regler som införs utifrån eller av mäktiga grupperingar bland brukarna följs inte i samma utsträckning. Naturresurser förvaltas alltså bäst om de är under lokal kontroll. Samma sak gäller förstås också för vindkraft, menade hon.

Därefter höll Tore Wizelius ett föredrag om *Vindkraft på lant- och skogsbruk*, och berättade bland annat om den handbok för vindkraft på lantbruk som nyligen kommit ut.

Av de ca 200 vindkraftverk som byggs i år, tillsammans ca 400 MW, är det just lantbrukare som står för det mesta, i relativt små projekt. Även fastighetsbolag, både kommunala och privata, har byggt en hel del vindkraft i år, liksom en del kommunala energibolag.

Ytterligare två handböcker, en för kooperativ och en för kommuner är på gång, och beräknas komma ut kring årsskiftet.

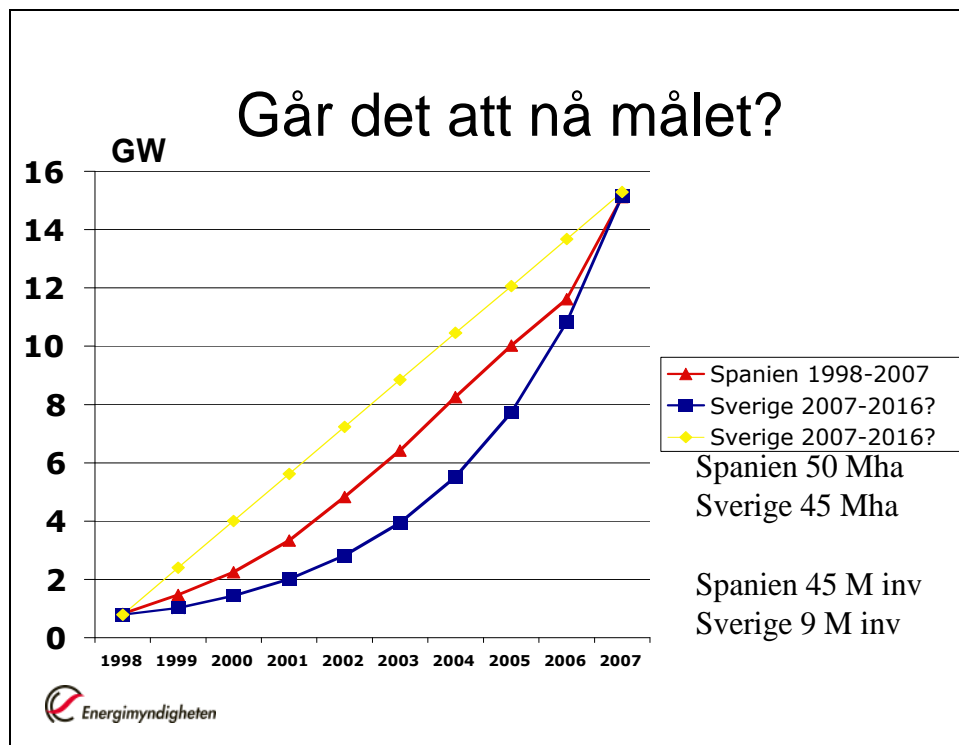
Därefter berättade Agne Hansson, regeringens vindkraftsamordnare för sydöstra Sverige, om den senaste utvecklingen inom vindkraftspolitiken.

– Sveriges planeringsmål är 30 TWh vindkraft till 2020, och idag produceras ca 2 TWh, varav endast 0,01 TWh i Kronobergs län, började han. Energimyndigheten har avsatt riksintresseområden för vindkraft, kommunerna jobbar med översiktsplaner med stöd från Boverket, regeringen har gett myndigheterna direktiv att främja utbyggnaden. Flaskhalsar i elnätet ska byggas bort, Gotland får en ny kabel till fastlandet och i årets budgetproposition får både länsstyrelserna och domstolarna ökade resurser, 20 miljoner kr vardera, för kunna handlägga vindkraftsärenden snabbare. I propositionen står att *”Det är angeläget att samtliga berörda centrala myndigheter och länsstyrelser tar ett tydlig ansvar i arbetet med att skapa sådana planmässiga förutsättningar”* som krävs för en omfattande utbyggnad av vindkraften.

Regeringen pekar med hela handen, konstaterade Agne Hansson, som sedan ställde frågan om det är möjligt att bygga ut vindkraften så snabbt som krävs för att uppnå planeringsmålet?

Visst kan det gå, menade han, och pekade på de senaste årens utveckling i Tyskland och Spanien (se figur 1). I Spanien har en sådan utbyggnad, av 15 GW, vilket ger ca 30 TWh, skett under åren 1998-2007. I Tyskland producerar vindkraften redan idag 30 TWh/år, med de 18 000 verk som är i drift. Eftersom verken blivit större räcker det idag med ca 6000 verk för att få motsvarande produktion. Tyskland är mindre till ytan än Sverige men har samtidigt ungefär tio gånger så många invånare. Så visst ska det vara möjligt även i Sverige.

Figur 1. Vindkraftutbyggnad i Spanien jämfört med Sverige

Spanien har byggt ca 15 GW vindkraft på tio år, mellan 1998-2007 (röda linjen). Sverige skulle kunna bygga lika mycket på samma tid (2007-2016), men då måste utbyggnaden gå betydligt snabbare än den gör idag (den blå kurvan – Sverige – ligger klart under den röda).

Markavtal och förhandling

Nils Johan Ingvar-Nilsson från LRF Konsult i Falköping, har en gedigen bakgrund inom vindkraften. Han har tidigare arbetat för Vestas, som är världens största vindkraftstillverkare, och därefter på Eolus vind AB, som är det mest erfarna projekteringsbolaget i Sverige, verksamt sedan början av 1990-talet.

– Det behövs 6000 stycken vindkraftverk för att uppnå planeringsmålet 30 TWh, konstaterade Nils Johan. Om 80 procent av dessa byggs på mark som ägs av lantbruk/skogsbruk, ger det enbart i markarrende 700 miljoner kronor i intäkt per år till jordbruket. Om lantbrukare dessutom äger en del av dessa verk, stiger intäkterna till flera miljarder. Så vindkraft kan bli en mycket viktig näring för lantbruket.

Därefter redogjorde Nils Johan Ingvar-Nilsson för markavtal för upplåtelse till vindkraft, hur sådana avtal bör vara utformade och vad en markägare ska tänka på och vilka frågor som man kan förhandla om. Ett arrende är ett långsiktigt förhållande, så det är viktigt att känna förtroende för motparten. Han pekade på skillnaden mellan brukararrende och

anläggningsarrende. När det gäller vindkraft är det ett anläggningsarrende, som inte är lika hårt bindande som ett brukararrende.

För större projekt rekommenderade Nils Johan att markägarna samarbetar och bildar ett vindkraftsområde, och visade också ett exempel på hur arrendeintäkterna fördelas mellan markägarna med denna typ av avtal. Med sådana gemensamma lösningar undviks konflikter mellan markägarna, vilket ju är viktigt. Det finns också en ny guide för markavtal, som LRF utarbetat tillsammans med vindkraftsbranschen, som ger vägledning in i de viktiga detaljerna, hur paragraferna i avtal kan formuleras. (Denna guide finns som bilaga i handboken *Vindkraft på lantbruk*).

Nyttan av samarbete

Nyttan av samarbete med kommunerna i vindkraftsärenden, var ämnet för nästa presentation, som hölls av Ingegärd Widerström, tidigare länsarkitekt på Länsstyrelsen i Kalmar, numera konsult, som nu bland annat hjälper Uppvidinge kommun med deras vindkraftsplan.

Hon började med att visa bilder från en nybyggd vindkraftspark i Oxhult i Halland, med 12 över hundra meter höga verk i en kuperad skogsbygd. Bilderna visade att det faktiskt är svårt att se vindkraftverk i skogsklädda trakter, det gick i vart fall inte att se mer än ett fåtal verk åt gången. Den visuella påverkan blir med andra ord tämligen begränsad.

Därefter gick hon igenom bakgrunden till den vindkraftsplanering som pågår idag, och underströk att planeringen förutsätter delaktighet från allmänheten. Det innebär att både markägare, projektörer, kommunala beslutsfattare och närboende kan påverka planernas utformning. Om ni har mark och är intresserade av att bygga vindkraft, bjud in er till planeringen, uppmanade hon seminariedeltagarna.

Därefter redogjorde hon för ett aktuellt ärende i Vassmolösa i Kalmar kommun, där det fanns ansökningar för 15-20 verk från olika markägare, som samarbetade med olika projektörer, i samma område. Markägarna tog kontakt med kommunen.

- Vi ordnade en gemensam besiktning, där både markägarna och kommunens bygglovshandläggare och planerare deltog, berättar hon.

Därpå bjöd kommunen in alla till ett nytt möte, där även projektörerna var med. Alla var mycket positiva till en samordning. Kommunen åtog sig att bekosta en särskild utredning, för att undersöka hur vindkraftverken kan samordnas på bästa sätt. Ärendet pågår fortfarande, men alla kommer att vinna på denna samordning, menar Ingegärd Widerström.

Livliga gruppdiskussioner

Sedan var det dags för seminariedeltagarna - kommunalpolitiker, markägare, bybor, tjänstemän och vindkraftsintressenter - att dela upp sig i tre grupper, en för att diskutera *markavtal för vindkraft*, en annan tog sig an *vindkraft på lant- och skogsbruk* och den tredje gruppen ämnet *lokalt ägande och lokal nytta*.

Friska Qvinnovindar

Fredagen inleddes med två inspirerande föredrag. Först berättade Wanja Wallemyr, företagare från Falköpingstrakten, om den ekonomiska föreningen Qvinnovindar, där hon är styrelseordförande. Det hela började med att Wanja, som är engagerad i LRF kvinnor, på ett möte frågade om det fanns några som var intresserade av vindkraft?

– Vi såg en möjlighet till affärsutveckling, förklarar hon. Snart hörde en projektör av sig och erbjöd oss att köpa ett vindkraftverk, vi fick 14 dagar på oss för att fatta beslutet. Det krävdes 225 000 kr i kontanter. Vi frågade runt och fixade det.

– Föreningen ordnade ett möte, 40 kvinnor kom. Kvinnor äger idag bara 1 procent av jordens resurser, fortsätter Wanja. Vi tänker öka den andelen. Vi kvinnor får börja ta för oss. Hittills har vi bara mött respekt, ingen har betraktat oss som en syjunta.

Bara kvinnor får vara med i föreningen, om det bara är kvinnor vågar alla ställa frågor. Föreningen ordnade ett möte, 40 kvinnor kom. Qvinnovindar köpte sedan en andel i ett vindkraftverk, och har nu ett stort projekt på gång. Visionen är att äga ett helt verk så småningom.

– Föreningen bevakar även andra energislag, förklarar Wanja. Förnybar energi för kropp och själ. Vi ska ordna en dag med eldrivna fordon. Om man ska utveckla förnybar energi måste kvinnor engagera sig.

Qvinnovindar har nu också köpt in sig i en nybyggd vindkraftspark med tre verk i Skörstorp i Falköping, och äger andelar för en miljon i ett av de tre verken.

Egen vindkraft med eget elnät

- Vi var ett gäng intresserade av vindkraft, som 2006 kom överens om att bygga vindkraftverk tillsammans, berättar Anders Pettersson från Hjo, med bakgrund som byggnadsinspektör och energirådgivare.

En av dem hade köpt ett skogsskifte; ett kalhygge. Där bestämde de sig för att bygga två vindkraftverk, ett som skulle ägas av ett AB och det andra av en ekonomisk förening. Föreningen har nu 120 medlemmar, som fick betala 5000 kr/andel, resten av verket har finansierats med lån. Förutom lite hjälp med ljud- och skuggberäkningar har de gjort allt själva. De två verken är nu i full drift i Hökensås, strax söder om Hjos tätort.

- Vi tog fram stadgar och hade samrådsmöten, samtliga som deltog där var intresserade av att köpa andelar, berättar Anders. De flesta medlemmarna är från Hjo, några är från grannkommunerna. Hjo kommun gjorde tidigt en vindkraftsplan, så därifrån är det ett stort intresse. Vi har inte gjort några vindmätningar, utan jämfört med vad andra vindkraftverk i trakten producerar. Sedan beställde vi två stycken E-82 verk från Enercon och vi fick bygglov sex veckor efter inlämnad ansökan.

Allt gick på räls ända fram till elanslutningen av verken. Där körde det fast fullständigt. Kostnadsförslaget från nätoperatören gick på 5,3 miljoner, vilket var orimligt dyrt. Då kontaktade de energimarknadsinspektionen, som rådde dem att söka en egen linjekoncession, så att de kunde bygga elanslutningen själva.

För att kunna ansluta de två verken till elnätet, fick de bygga ett eget elnät. De sökte tillstånd för en s.k. linjekoncession och gjorde det mesta av arbetet själva. Därmed halverades också kostnaden för elanslutningen.

– Vi bildade ännu en ekonomisk förening, Boda Nät, berättar Anders. Vi kontaktade också Tibro el-tjänst, som har behörighet att installera högspänning. Och alla markägarna är också med, de fick egna andelar i föreningen. Vi var glada, men sedan började problemen.

När det var dags att upphandla de komponenter som behövs för ett elnät. visade det sig svårt, leverantörer i Sverige hade bara en kund, Vattenfall, och ville inte göra affärer med en liten förening. De fick köpa kablar, frånskiljare och annat från många olika länder, ofta med långa leveranstider.

– Vi är ett väldigt sammansvetsat gäng, vi röjde sly längs vägen där kabeln skulle dras tillsammans. Och vi lade en kabel som klarar tio vindkraftverk, berättar han.

När verken byggdes, med 98 meter höga torn, kom många besökare för att titta på, som mest 43 personer på en dag, de kom från äldreboendet i Hjo. Och gänget som byggt detta fick blodad tand. De har nu bildat Hjovind AB som har en rad nya projekt på gång och dessutom en idéell förening, *Vind i öst*, som ska fungera som intresseförening för vindkraftsägare i Skaraborg men också informera allmänheten om vindkraft.

Frågor och förslag

Vid slutet av första dagen delades deltagarna in i tre grupper som skulle diskutera och utbyta erfarenheter kring lokalt ägd vindkraft. Här redovisas en samlad sammanställning av vad som framkom under diskussionerna.

Precis som på de första två Byavind-seminarierna i Piteå och Söderhamn, var alla deltagarna klart positivt inställda till en utbyggnad av vindkraft, frågan var hur det ska gå till och hur lokalbefolkningen och kommunerna ska få *nytta* av detta.

När det gäller markavtalen är det viktigt att de bygger på ömsesidigt förtroende, vidare att avtalen granskas av juridisk expertis innan de skrivs under. Det borde också finnas krav på att markägarna ska vara överens inskrivet i kommunernas översiktsplaner.

Hur undvika överklaganden? Det är viktigt med information och samråd, även med lokala föreningar, som exempelvis naturskyddsföreningar och hembygdsföreningar. Vidare bör man undvika skyddade och kontroversiella områden.

När det gäller lokal nytta så är det viktigt med lokalt ägande i olika former. Här kan idé- och utvecklingsgrupper spela en viktig roll genom att skapa nya nyttor, genom affärsutveckling, så att man kan få en mångfald av olika ägarformer.

Återföringsmedel/bygdepeng behöver utredas vidare, det är viktigt. Hur ska en sådan konstrueras och fördelas? Ett förslag var att den ska gå till markägare/bofasta inom 1 mils radie från vindkraftsanläggningar.

Från prat till handling

Moderatorn Inez Abrahamsson från *Hela Sverige ska leva* höll ordning på den avslutande diskussionen, när det var dags att komma överens om vilka frågor som ska drivas.

Frågan om återföringsmedel/bygdepeng behöver utredas grundligt, så att man kan skapa en mall för hur sådana avtal kan se ut och hur medlen ska användas och fördelas.

En annan viktig fråga är att skapa en kommunal organisation, Sveriges vindkraftskommuner, som kan fungera som en pådrivare och lobbygrupp som främjar vindkraftens utbyggnad och dess lokala nytta.

Vindkraften kan bli en ny typ av föreningsrörelse, som drivs affärsmässigt, för en ökad lokal produktion av energi, som kontrolleras lokalt. Man kan tillsätta lokala utvecklingsgrupper för att utveckla dessa möjligheter.

Som avrundning uppmanade moderatorn Inez deltagarna att sammanfatta sina intryck av seminariedagarna med ett enda ord, vilket ledde fram till denna lista:

Engagemang – Idéuppbyggande – informativt – nätverkande – givande – inspirerande – stimulerande – konstruktivt - input för hemarbete – stressat – intressant – kompakt - AHA-upplevelse - lokalt perspektiv - kraft & vilja - kontaktskapande.

Mer information:

Presentationerna från seminariet finns tillgängliga i pdf-format på *Nätverket för vindbruks* hemsida. Där finns också en lista på alla vindkraftskooperativ i Sverige.

Guide till markavtal finns i handboken *Vindkraft på lantbruk*

Handboken kan laddas ner gratis från www.natverketforvindbruk.se eller beställas via webben som tryckt bok från www.books-on-demand.com

www.helasverigeskaleva.se

www.natverketforvindbruk.se